

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 5. apríl 2024
UST202402-458/S.A.J.
10.05.00

Efni: Matsskyldufyrirspurn - Uxahryggjavegur (52) í Borgarbyggð og Bláskógabyggð

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 27. febrúar sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um hvort og á hvaða forsendum ofangreind framkvæmd skuli háð mati á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdarlýsing

Fyrirhugað er að ný- og endurbyggingu Uxahryggjavegar og Kaldadalsvegar á samtals 23 km löngum kafla í Lundarreykjadal og á Uxahryggjum í sveitarfélögunum Borgarbyggð og Bláskógabyggð. Vegirnir eru báðir hluti af grunnkerfi samgangna en núverandi vegir eru með malaryfirborði og uppfylla ekki öryggiskröfur Vegagerðarinnar. Enn fremur telst hæsti hluti Uxahryggjavegar til fjallvega og er ekki haldið opnum að vetrarlagi. Á þeim hluta vegarins er útilokað að endurbyggja núverandi veg.

Innan byggðarinnar í Lundarreykjadal fylgir endurbygging að mestu núverandi vegi, en ofan byggðarinnar er sums staðar vikið frá núverandi vegi.

Tilgangur framkvæmdarinnar er að bæta vegasamgöngur milli Uppsveita Borgarfjarðar og Þingvalla, einkum að vetrarlagi. Stuðla eigi að því að mögulegt verði að halda Uxahryggjavegi opnum yfir vetrarmánuðina nema í aftakaveðri.

Efnistaka er fyrirhuguð úr skeringum meðfram vegi og úr 13 námum, þar af er ein í Skorradalshreppi og ein í Bláskógabyggð. Efnistaka úr námum verður 330-340 þús. m³.

Vegagerðin telur að framkvæmdin hafi ekki veruleg umhverfisáhrif. Þegar framkvæmdum við kaflann lýkur verður komið bundið slitlag á allan Uxahryggjaveg.

Framkvæmdin verður að hluta til innan svæðis á náttúruminjaskrá. Einnig mun hún raska votlendi sem nýtur verndar skv. 61. gr. náttúruverndarlaga.

Verndarsvæði

Í skýrslunni kemur fram að í Bláskógabyggð er fyrirhugað framkvæmdasvæði innan verndarsvæðis. Það er á 1,5 km löngum kafla innan svæðis nr. 743 á náttúruminjaskrá, Þingvellir og Þingvallavatn. Um það segir í náttúruminjaskrá:

„Þingvellir og Þingvallavatn, Þingvallahreppi, Grafningshreppi, Grímsnesahreppi, Árnessýslu. (1) Þingvellir og land jarðanna Kárastaða, Brúsastaða, Svartagils og Gjábakka samkvæmt sérlögum nr. 59/1928.

Þingvallavatn, ásamt eyjum og strandlengju umhverfis vatnið. (2) Þingvellir eru einstæður sögustaður, landslag stórbrotið og fágætt að jarðfræðilegri gerð. Þingvallavatn er lífauðugt vatn í sigdal og má þar m.a. finna fjögur afbrigði af bleikju“ (www.ust.is).

Í skýrslunni kemur fram að skv. kortasjá Náttúrufræðistofnunar Íslands um sérstaka vernd vistkerfa og jarðminja virðist sem fyrirhuguð framkvæmd muni ekki raska vernduðum vistkerfum eða jarðmyndunum. Vettvangsannsóknir hafa leitt í ljós að votlendi stærra en 2 ha verður raskað við framkvæmdir en það nýtur verndar skv. 61. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013. Vegna lagningar Uxahryggjavegar munu um 8 ha af votlendi lenda undir framkvæmdum en skv. skýrslunni er stefnt að því að endurheimta um 19 ha af votlendi í stað þess.

Votlendi

Umhverfisstofnun bendir á að í 61. gr. náttúruverndarlaga er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis.

Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúruvirkja, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi.

Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Umhverfisstofnun bendir á að þar sem tillagan gerir ráð fyrir röskun á votlendi þurfi að rökstyðja þá ákvörðun og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu.

Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd.

Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu.

Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisaðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við.

Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Umhverfisstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins. Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim

skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúrufyrirbæri sem verða fyrir röskun.

Í skýrslunni kemur fram að Vegagerðin hafi mælt stærð votlendis sem raskast vegna veglína A og B. Nýtt voru kortagögn Náttúrustofu Austurlands og Loftmyndir frá Loftmyndum ehf. Vegna veglínu A lenda 8,3 ha af votlendi undir framkvæmdum en endurheimta þarf 19 ha af votlendi í stað þess. Vegna veglínu B hverfa 8,0 ha undir framkvæmdasvæðinu en endurheimta þarf 18,9 ha af votlendi í stað þess. Við útreikninga á hversu stórt votlendi skuli endurheimta voru nýttar leiðbeiningar frá Umhverfisstofnun frá árinu 2006.

Endurheimt votlendis á að vera í samráði við sveitarstjórn, landeigendur og verkefnisstjóra Endurheimtar votlendis og vöktunar votlendisvistkerfa hjá Landgræðslunni. Uppgræðsla verður í samráði við Landgræðsluna, Umhverfisstofnun og landeigendur.

Umhverfisstofnun telur það jákvætt að hugað sé að endurheimt votlendis sem hluta af mótvægisáðgerð, en bendir á mikilvægi þess að það komi fram hvaða svæði í greinargerð muni verða fyrir valinu til endurheimtar.

Vatnamál

Í skýrslunni segir að framkvæmdin verði í samræmi við lög nr. 36/2011 um stjórn vatnamála, reglugerð nr. 935/2011 um stjórn vatnamála og Vatnaáætlun Íslands 2022-2027 og að Vegagerðin telji að við framkvæmdina verði óveruleg breyting á vatnshlotum.

Í skýrslunni segir ennfremur varðandi vatnamál:

Tunguá rennur meðfram fyrirhuguðu framkvæmdasvæði suðvestan vegar, frá stöð 600 allt að stöð 17500, þar sem nýr vegur víkur frá núverandi vegi á Uxahryggjum. Aðeins á einum stað er núverandi vegur fast við ána, þ.e. skammt innan Reykja (stöð 9600-9900). Þar hefur lagning núverandi vegar haft í för með sér breytingu á farvegi árinna á um 300 m löngum kafla og þar ná fyllingar vegna hans út í ána. Á sama kafla munu fyllingar vegna nýs vegar ná að ánni. Núverandi vegur þverar Kaldagil á brú, milli bæjanna Reykja og Þverfells. Tunguá og Kaldakvísl eru Bergvatnsár og teljast til straumvatnshlotanna Tunguá 1 (104-103-R) og Tunguá 2 (104-190 R). Framkvæmdir verða innan þriggja grunnvatnshlota: Hvítá í Borgarfirði (104-270-G), Mið-Vesturland og Strandir (101-307-G) og Almannagjá (104-302-G). Litlar upplýsingar eru um fyrrgreind vatnshlot í vatnavefsja Veðurstofu Íslands.

Umhverfisstofnun bendir á að samkvæmt vatnaáætlun má ástandi vatnshlota ekki hnigna, hvorki varanlega né tímabundið.

Umhverfisstofnun bendir jafnframt á mikilvægi þess að fjallað sé um umhverfismarkmið vatnshlotanna í greinargerð þar sem umhverfismarkmið vatnshlota eru lagalega bindandi og þau þarf að uppfylla.

Fyrirhugaðar framkvæmdir geta haft áhrif á líffræðilega, eðlisefnafræðilega og vatnsformfræðielga gæðabætti og er því mikilvægt að meta framkvæmdina út frá þeim

þáttum. Dæmi um álag vegna vatnsformfræði í straumvatni eru t.d. ýmiss konar breytingar í árfarvegi, efnistaka í árfarvegum, rof- og flóðavarnargarðar og ýmiss konar önnur mannvirki í farvegum straumvatna.

Straumvatnshlotin Tunguá 1 og Tunguá 2 hafa verið flokkuð í mjög góðu vistfræðilegu ástandi, byggt á álagsgreiningu og líkindum. Þörf er á gögnum til að staðfesta ástandsflokkun. Eðliefnafræðilegt ástand þeirra er ekki þekkt. Umrædd grunnvatnshlot hafa ekki verið ástandsflokkuð, þ.e. magnstaða og efnafræðilegt ástand vatnshlotanna er ekki þekkt. Áður en framkvæmdaleyfi er veitt þarf að gera áhrifamat sem innifelur m.a.:

- Álag vegna framkvæmdarinnar og hvernig hún hefur áhrif á gæðapætti sem eru notaðir til að ástandsmeta vatnshlotin. Ef greint er líklegt álag á gæðapættina vegna framkvæmdarinnar þarf að gera sérstaklega grein fyrir þeim tengslum og umfangi áhrifanna.
- Fjalla um hvort umhverfismarkmið vatnshlotanna munu nást eða ekki.
- Umfjöllun um hugsanlegar mótvægisáðgerðir til að bæta úr ástandi (ef það nær ekki umhverfismarkmiðum) og hvort þær mótvægisáðgerðir dugi til að upphefja ástandið í fyrri stöðu.
- Samlegðaráhrifum allrar starfsemi (núverandi og fyrirhugaðri) sem hafa eða geta haft áhrif á vatnshlotin.

Umhverfisstofnun bendir á að ef áhrifamatið leiðir í ljós hnignun eða mögulega hnignun skv. 18 gr. laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála þarf framkvæmdaaðili að sækja um heimild til stofnunarinnar til breytingar á vatnshloti.

Niðurstaða

Umhverfisstofnun telur að umfjöllun í greingerð um möguleg umhverfisáhrif sem starfsemin getur valdið hafið verið fullnægjandi og að framkvæmdin komi ekki til með að valda umtalsverðum umhverfisáhrifum og sé því ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Virðingarfyllt,

Sverrir Aðalsteinn Jónsson

teymisstjóri

Axel Benediktsson

sérfræðingur